

4. Маркова А. К. Психология профессионализма. - М. : Международный гуманитарный фонд «Знание», 1996. - 312 с.

5. Дерябина С. А., Дьякова Т. А., Жеребцова Ж. И. Использование информационных технологий как способ интенсификации обучения РКИ в условиях внеязыковой среды // Русский язык за рубежом. - 2015. № 22. - С. 12-15.

6. Хамидова Н.Т. Формирование профессиональной компетенции преподавателя в условиях цифровизации образовательного пространства // Сборник материалов конференции «Цифровая педагогика», Т: 2024, стр.129-132

7. Хамидова Н.Т. Роль икт в процессе изучения русского языка как неродного // Сборник материалов конференции «Актуальные проблемы методики преподавания русского языка», Т: 2023, стр. 336-341

8. Хамидова Н.Т. Совершенствование информационной культуры учителя в условиях цифровизации образовательного пространства // Сборник материалов конференции «Актуальные проблемы методики преподавания русского языка», Т: 2023, стр. 347-353

9. Хамидова Н.Т. Развитие педагогических качеств студентов в учебном процессе // Т: Ta'lim, fan va innovatsiya. - 2023 стр. 358-360

TIL TA'LIMIDA ZAMONAVIY RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH

**Ayupov Ravshan Hamdamovich,
O'zDJTU ZAT kafedrası professori,
e-mail: ayupovr1x1@gmail.com**

Mamlakatimiz jadal rivojlanayotgan va chet mamlakatlar bilan o'zaro aloqalar tobora kuchayayotgan hozirgi zamonda xorijiy mamlakatlar bilan o'zaro iqtisodiy va madaniy aloqalar jadal rivojlanib, til ta'limiga bo'lgan e'tibor ham ancha kuchaydi va til o'rganishga bo'lgan munosabat ham tubdan o'zgardi. Shu tufayli, tilni faol o'rganishga hamda til ta'limiga va tarjimaga raqamli texnologiyalar

usullarini jalb qilish yanada rivojlanib ketdi. Bu borada bir qancha ilmiy ishlar amalga oshirildi va kitoblar ham chop etildi [1-4]. Ushbu manba'larga tayangan xolda aytishimiz mumkinki, raqamli texnologiyalar bu – real voqe'llikni to'ldirib turadigan virtual muhitdir. Borgan sari ko'proq mamlakatlar va mintaqalar rivojlanish jarayonida raqamli texnologiyalarning ahamiyati ancha katta ekanligini tan olmoqdalar. Huddi shuning uchun ham Germaniyada **4.0 Industriya**, Singapurda **Smart Nation** va Evropa Ittifoqida **Horizon 2020** kabi milliy strategiyalarni rivojlantirishga katta ahamiyat berilmoqda. Shuningdek, Markaziy Osiyoda joylashgan Qozog'ston va Qirg'izston mamlakatlari **Digital Kazakstan** va **Kyrgyzstan Taza Koom** deb nomlangan milliy raqamli texnologiyalarini rivojlantirish rejalarini keng jamoatchilikka taqdim etib kelmoqdalar. Albatta horijiy tillarni o'rganish jarayoni ham bu o'zgarishlardan xoli bo'lmaydi. Shuning uchun ham quyida til o'rganish uchun samarador bo'lishi mumkin bo'lgan bir qancha texnologiyalarni o'rganib chiqamiz. Hozirgi davrda raqamli texnologiyalarni til o'rganish jarayoniga jalb qilish va uning samaradorligini oshirish uchun quyidagi usullardan foydalanishning real imkoniyatlari mavjud [2]:

- Turli xil, ko'rinish va imkoniyatlarga ega bo'lgan raqamli avtotarjimon vositalar, dasturlar va tizimlar;
- Global, korporativ va local smart texnologiyalar;
- Hozirgi davrda katta tezlik bilan rivojlanayotgan hamda aql bobar qilmagan natijalarga erishayotgan suniy intellekt tizimlari;
- Wiki-texnologiyalar asosida tashkil qilingan dastur, algoritm va tizimlar.

Smart Learning (Aqlli ta'lim)ni rivojlantirish bo'yicha YUNESKO tomonidan e'lon qilingan XXI asr ta'limning yetakchi tamoyili hamma uchun ta'lim va butun hayot davomida ta'limni amalga oshirish uchun shart-sharoitlar yaratiladi. Aqlli ta'lim istalgan vaqtda, istalgan joyda va istalgan vaqtda ta'lim olish imkoniyatini amalga oshiradi. Buning uchun faqatgina hoxish va iroda bo'lsagina bas. Bugungi kunda ta'limni rivojlantirishning asosiy pozitsiyasi shu xolat bilan bog'liqdirki, endilikda eski ta'lim tizimi insonlarni Smart jamiyatda ishlashga tayyorlay olmaydi va zamonaviy Smart texnologiyalarsiz innovatsiyalar yaratish hamda information

jamiyatga o'tish mumkin emas. Agar ta'lim tizimi rivojlanishning ushbu yo'nalishlaridan orqada qolsa, u holda uning rivojlanishi mumkin bo'lmay qoladi va u stagnatsiyaga uchray boshlaydi. Ta'lim sohasiga nisbatan Smart texnologiyalarning yondoshuvi quyidagilardan iboratdir [3]:

- o'quvchilarga bilim yetkazish uchun turli gadjetlar, smartfonlar, planshetlar va boshqa shunga o'xshash qurilmalardan foydalanish.
- smart texnologiyalarga integratsiyalashgan intellektual virtual o'quv muhitini shakllantirish vositasi sifatida qarash.

Integratsiyalashgan intellektual ta'lim tizimini rivojlantirishning muhim va zaruriy sharti shundan iboratki, Smart texnologiyalarning yetarli darajada rivojlanishi, ularning kundalik hayotga kirib borish intensivligi va ta'lim tizimining doimiy o'zgaruvchan muammolarga reaksiyasi ma'lum bir intellectual algoritmlarga asoslangan holda hal qilinadi [7]. "Smart Education – Aqlli ta'lim"dan foydalanish va joriy etishning asosiy sababi – mavjud ta'lim tizimini "Smart Economy" va "Smart Society"ning yangi talablariga muvofiq takomillashtirish zaruratidir. Aqlli ta'limni aqlli axborot texnologiyalaridan foydalanish orqali ta'lim jarayonini zamonaga moslashtirilgan tarzda amalga oshirishni o'z ichiga olgan ta'lim paradigmasi deb hisoblash ham mumkin. Smart Education paradigmasini amalga oshirish o'zgaruvchan ijtimoiy, iqtisodiy va texnologik muhit bilan moslashuvchan o'zaro munosabatda bo'lish uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma, va malakalarni egallash bo'yicha ta'lim va tarbiya jarayonini shakllantirishga qaratilgan [4].

Til ta'limida yuqori samara beradigan raqamli texnologiya imkoniyatlaridan biri avtomatik tarjimonlar va internetdagi on-layn til o'rganish platformalari hamda hozirgi davrda juda ham ommabop bo'lib ketgan ChatGPT kabilardir [5].

ChatGPT til ta'limi sohasida quyidagilarni bajarish uchun foydali vosita bo'lishi mumkin. **ChatGPT**-dan ushbu kontekstda foydalanishning ba'zi usullarini quyida sanab o'tamiz:

- 1. *Manbalarni umumlashtirish va izohlash:* ChatGPT talabalarga manbalardagi ma'lumotlarni umumlashtirish va izohlashda yordam berishi mumkin,

bu esa tadqiqot natijalarini maqolalarga kiritishda foydali bo'lishi mumkin. Masalan, Illinoys universiteti qoshidagi Ta'lim va o'qitishda innovatsiyalar markazining ma'lumotlariga ko'ra, ChatGPT talabalarga manbalardagi ma'lumotlarni umumlashtirish va izohlashda yordam berishi mumkin ekan [6].

➤ 2. *Bibliografiya va iqtiboslar yaratish*: ChatGPT talabalarga universitet yoki professor tomonidan talab qilingan formatda bibliografiya va iqtiboslar yaratishda ham yordam berishi mumkin. Bu vaqtni tejash va talabalar o'z manbalarini to'g'ri keltirishlarini ta'minlaydi [7].

➤ 3. *Test savollariga javob berish va insho yozish*: Amerika Psixologik Assotsiatsiyasi ma'lumotlariga ko'ra, ChatGPT test savollariga javob berishi va insho yozishi mumkin [8]. Ammo shuni ta'kidlash kerakki, ChatGPT-dan shu tarzda foydalanish axloqiy muammolarni keltirib chiqarishi mumkin, chunki bu akademik insofsizlikning bir shakli sifatida qaralishi mumkin. O'qituvchilar o'z sinflarida ChatGPT dan foydalanish bo'yicha aniq ko'rsatmalarni belgilashlari va talabalar ushbu vositadan to'g'ri va axloqiy tarzda foydalanishlarini ta'minlashlari muhim.

➤ 4. *G'oyalar yaratish*: ChatGPT tadqiqot ishlari yoki ijodiy loyihalar uchun g'oyalar yaratishga yordam beradi. Talabalar ushbu xususiyatdan fikrlarni to'plash va ularni kengaytirish uchun foydalanishlari mumkin.

Umuman olganda, ChatGPT o'quvchilarning akademik faoliyatini yaxshilash va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam berish uchun turli yo'llar bilan ta'limni qo'llab-quvvatlash vositasi sifatida ishlatilishi mumkin. Veb-qidiruv natijalariga ko'ra, ChatGPT-dan ta'limda til o'rganish vositasi sifatida foydalanish mumkin. Til o'rganish uchun ChatGPT dan foydalanishning bir misoli Tokio universiteti professori Tom Galli videosida ko'rsatilgan bo'lib, u ChatGPT dan odamlarga ikkinchi tillarni o'rganish va o'rgatishda yordam berish uchun qanday foydalanish mumkinligini ko'rsatadi. ChatGPT tabiiy tilni qayta ishlash usullaridan foydalangan holda foydalanuvchi tomonidan yaratilgan so'rovlarga javob berishi mumkin, bu uni yangi tilda gapirish va yozishni mashq qilish uchun samarali vositaga aylantiradi. Bundan tashqari, ChatGPTdan til o'rganuvchilarning o'qish va tinglab tushunish qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradigan javoblar berishi

uchun yordam beradigan ko'rsatmalar yaratish uchun ham foydalanish mumkin. Umuman olganda, ChatGPT ta'limda til o'rganishning samarali vositasi bo'lib, undan samarali foydalangan xolda tilnin tushunish va unda mulohaza qilishda amaliy yordam bera oladi.

Xulosa qilib aytganda, sun'iy intellekt (AI) va xususan, ChatGPT integratsiyasi zamonaviy ta'limda qimmatli vosita bo'lib xizmat qilishi mumkin. ChatGPT til o'rganish, modellashtirish, akademik yozishda yordam berish, talabalarga tadqiqot savollarini ishlab chiqishda yordam berish, fikrlarni tartibga solish va tushunchalar bo'yicha takrorlash va o'quvchilarni fikrlash hamda savollarni aniqlashtirish uchun evristik vosita bilan ta'minlash uchun ishlatilishi mumkin. Bundan tashqari, ChatGPT kabi bir qancha sun'iy intellekt chatbotlari benuqson akademik insholar yaratish qobiliyatiga ega va bu uni talabalar va o'qituvchilar uchun foydali vositaga aylantiradi. Ammo shuni yodda tutish kerakki, sun'iy intellekt yozish va tushuna olish vositalari doimo rivojlanib bormoqda. Umuman olganda, AI va ChatGPTni ta'limga tatbiq etish o'quvchilarning o'rganish va o'qituvchilarning dars berish usullarida inqilobiy o'zgarishlar qilish imkoniyatlariga ega.

FOYDALANILGAN ADABITORLAR RO'YXATI

1. Ayupov R.X., Tursunov S.Q. Raqamli texnologiya. O'quv qo'llanma. Toshkent: "Lesson Press" nashriyoti, 2023 yil. 464 bet.
2. Sobirjonov R.A. va boshqalar. Zamonaviy texnologiyaning rivojlanish istiqbollari – monografiya. Toshkent: "Hilol Media" nashriyoti, 2022 yil. 202 bet.
3. *Godwin-Jones B.* Blogs and wikis: Environment for on-line collaboration //Language Learning and Technology. 2003. № 2.
4. *Kessler G.* Student-initiated attention to form in wiki-based collaborative writing //Language Learning and Technology. 2009. № 1.
5. *Елизавета Ивтушок.* [Третье поколение алгоритма OpenAI научилось выполнять текстовые задания по нескольким примерам. N+1](https://nplus1.ru/news/2020/05/29/gpt-3) (29 мая 2020). [Архивировано](https://nplus1.ru/news/2020/05/29/gpt-3) 27 октября 2020 года. <https://nplus1.ru/news/2020/05/29/gpt-3>

6. [Microsoft teams up with OpenAI to exclusively license GPT-3 language model](https://blogs.microsoft.com/blog/2020/09/22/microsoft-teams-up-with-openai-to-exclusively-license-gpt-3-language-model) [Архивная копия](#) от 21 октября 2020 на [Wayback Machine](#) (англ.). <https://blogs.microsoft.com/blog/2020/09/22/microsoft-teams-up-with-openai-to-exclusively-license-gpt-3-language-model/>.

7. Senad Bećirovich, Amna Brdarević-Cheljo, Xaris Delić. Chet tillarini o'rganishda raqamli texnologiyalardan foydalanish | SpringerLink. 27.09.2021.

8. Hayo Reinders. Ta'limni qo'llab-quvvatlash uchun texnologiyadan foydalanish. Kembrij universiteti matbuoti va baholash. 28.07.2022

O'QUV JARAYONINI TASHKIL ETISHDA KOLLABORATIV TA'LIM TEXNOLOGIYASI

Abdulla Aliqulov

TDPU

Annotatsiya

Ushbu maqola zamonaviy ta'limda kollobarativ texnologiyalarni qo'llashda hamkorlikda o'qitishning mazmuni, kollobarativ texnologiyalarni ta'lim jarayonida qo'llashning ahamiyati va kollobarativ metodlarni qo'llash masalalariga bag'ishlangan.

Kalit so'zlar: loyihalash, hamkorlik, texnologiya, dastur, ta'lim, professional, ta'lim sifati, metod, kollobarativ ta'lim

So'nggi paytlarda zamonaviy ta'limda o'qitish va tarbiyalashda yangi yondashuvlarni izlashda bo'yicha olimlar turli pedagogik strategiyalarni o'rganishga xarakat qilmoqdalar. Bu tadqiqot makonini kengaytiradi va shu tariqa, bir tomondan, ma'lum strategiya kontekstida ta'lim turlari va texnologiyalarini ko'rib chiqish, ikkinchi tomondan, o'qitish va tarbiyalashning yangi strategiyalarini ishlab chiqish imkonini beradi.

Albatta, bunda mashg'ulot shakllarini tanlashda mavzuning mohiyatiga alohida e'tibor beriladi. Barcha shakldagi mashg'ulot jarayonlarida ta'lim oluvchilar xulqi, madaniyatini shakllantirish samaradorligini oshirish uchun savol-javob qilish,